

مرحوم حائری در ادامه به دو جمع دیگر اشاره کرده و آن‌ها را می‌پسندد: «فلا بدّ أن یجمع بینهما بحمل الثانیة».^۱ [ما می‌گوییم: ظاهراً مراد ایشان «حمل الاولى» است چراکه تاکنون مرادشان از ثانیه، روایاتی بوده است که دال بر عدم عقاب است].

«على طیب النفس و تصویب فعل الباطل و عدم الکراهة النفسانیة من جهة نهی الله تعالى عن ذلك، فإنّ طیب النفس قد یتخلف عن القصد؛ و قد یكون الأمر بالعکس، فإنّه یحصل القصد مع الکراهة من جهة المخالفة للنهی المولوی». و يدلّ علی هذا الجمع الوجیه امور یظهر بذلك عدم التعارض أصلاً و أنّه تنبیہ علی ما هو الظاهر: منها: قوله علیه السّلام علی ما فی رواية العلل: «و یفتخرون بها». و منها: ظهور لفظ الرضا فی ذلك. و منها: ظهور الرضا بفعل الغیر المقرون بالدواعی النفسانیة الّتی تتحقّق فی الفاعل غالباً - من الجاه و المال و الشهوة و الغضب - فی ذلك. و منها: قوله صلی الله علیه و اله و سلّم علی ما فی خبر السکونی: «من شهد أمراً فکراهه کان کمن غاب عنه، و من غاب عن أمر فرضیه کان کمن شهد»، فإنّ دلالتّه علی تخلف القصد و الرضا ظاهر واضح. و الحاصل: أنّ المحرّم هو طیب النفس بالمعصیة، و الذی لا یعاقب علیه هو قصد المعصیة المقرون بالکراهة من جهة مخالفة حکم المولی أمراً أو نهیاً. و یمکن أن یقال فی الجمع بین الطائفتین: إنّ المحرّم هو الرضا بالباطل، و المنصرف منه هو التحزّب فی قبال الأنبیاء و الأولیاء علیهم السّلام أو الظلم، و ذلك بتقیّد بعض الإطلاقات بما تقدّم من نهج البلاغة».^۲

^۱. همان.

^۲. همان.

توضیح:

۱. جمع اول: روایات دال بر عقاب را حمل می‌کنیم بر صورتی که مکلف اگرچه عمل نکرده است ولی از آن کار خوشش می‌آید و به سبب نهی الهی، هیچ کراهتی در او ایجاد نشده است. و روایات دال بر عدم عقاب را بر صورتی حمل کنیم که مکلف قصد دارد ولی از این‌که می‌خواهد چنین کند ناراحت است.

۲. در روایات مؤیداتی برای این جمع موجود است.

۳. جمع دوم: قصدی که حرام است آن است که آدمی جزء گروه و حزب ظالمین باشد. و لذا اطلاقاتی که مطلق قصد را حرام می‌دانست مقید می‌شود به قصدی که همراه با تحزب باشد (و دلیل مقید، روایت نهج البلاغه یعنی روایت ۴ است).

دسته چهارم: روایاتی که نیت شر را ناپسند دانسته است.

۱. مرحوم صاحب وسائل در بابی تحت عنوان «کراهة نیت الشر» ۵ روایت را با این مضمون مطرح کرده است:

حدیث (۱) «مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي حَدِيثٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص كَانَ يَقُولُ مَنْ أَسْرَّ سَرِيرَةً رَدَّاهُ اللَّهُ رَدَّاهَا إِنْ خَيْرًا فَخَيْرٌ وَإِنْ شَرًّا فَشَرٌّ»^۱ [ردا الله رداها: خدا لباس و ردای آن را بر تن او می‌کند].

حدیث (۲) «وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ صَالِحِ بْنِ السَّنْدِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بصيرٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع مَا مِنْ عَبْدٍ يُسِرُّ خَيْرًا إِلَّا لَمْ تَذْهَبِ الْآيَامُ حَتَّى يُظْهَرَ اللَّهُ لَهُ خَيْرًا وَمَا مِنْ عَبْدٍ يُسِرُّ شَرًّا إِلَّا لَمْ تَذْهَبِ الْآيَامُ حَتَّى يُظْهَرَ اللَّهُ لَهُ شَرًّا»^۲ [یسر خیراً: خیری را پنهان کند].

حدیث (۳) «وَعَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَفْصٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ السَّائِحِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ ع قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ الْمَلَكَيْنِ هَلْ يَعْلَمَانِ بِالذَّنْبِ إِذَا أَرَادَ الْعَبْدُ أَنْ يَفْعَلَهُ أَوْ الْحَسَنَةَ فَقَالَ رِيحُ الْكَثِيفِ وَالطَّيِّبِ سَوَاءٌ قُلْتُ لَا قَالَ إِنْ الْعَبْدُ إِذَا هَمَّ بِالْحَسَنَةِ خَرَجَ نَفْسُهُ طَيِّبَ الرِّيحِ فَقَالَ صَاحِبُ الْيَمِينِ لِصَاحِبِ الشَّمَالِ قُمْ فَإِنَّهُ قَدْ هَمَّ بِالْحَسَنَةِ فَإِذَا فَعَلَهَا كَانَ لِسَانُهُ قَلَمَهُ وَ رِيقُهُ مِدَادَهُ فَأَثْبَتَهَا لَهُ وَإِذَا هَمَّ بِالسَّيِّئَةِ خَرَجَ نَفْسُهُ مُنْتَنِ الرِّيحِ فَيَقُولُ صَاحِبُ الشَّمَالِ لِصَاحِبِ الْيَمِينِ قِفْ فَإِنَّهُ قَدْ هَمَّ بِالسَّيِّئَةِ فَإِذَا هُوَ فَعَلَهَا كَانَ لِسَانُهُ قَلَمَهُ وَ رِيقُهُ مِدَادَهُ فَأَثْبَتَهَا عَلَيْهِ»^۳ [سؤال از علم دو ملک است نسبت به افعالی که قرار است آدمی انجام دهد].

۱. وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۵۷، ح ۱۱۸.

۲. همان، ح ۱۱۹.

۳. همان، ح ۱۲۰.

حدیث (۴) «مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِيهِ فِي كِتَابِ عِقَابِ الْأَعْمَالِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَّارِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ الْأَزْدِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَنْوِي الذَّنْبَ فَيُحْرَمُ رِزْقُهُ»^۱.

حدیث (۵) «وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شُمُونَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَمَّادِ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ عَمْرٍو بْنِ شَمْرِ عَنْ جَابِرِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ: قَالَ لِي يَا جَابِرُ يُكْتَبُ لِلْمُؤْمِنِ فِي سُقْمِهِ مِنَ الْعَمَلِ الصَّالِحِ مَا كَانَ يُكْتَبُ فِي صِحَّتِهِ وَيُكْتَبُ لِلْكَافِرِ فِي سُقْمِهِ مِنَ الْعَمَلِ السَّيِّئِ مَا كَانَ يُكْتَبُ فِي صِحَّتِهِ ثُمَّ قَالَ: قَالَ يَا جَابِرُ مَا أَشَدَّ هَذَا مِنْ حَدِيثٍ»^۲ [يُحْرَمُ الرِّزْقُ: از رزق محروم می‌شود].

۲. مرحوم صاحب وسائل در انتها می‌نویسد که این روایات را به سبب جمع با روایات دیگر که در آنها برای «نیت شر» عقاب قرار داده نشده است، حمل بر کراهت می‌کند.

۱. همان، ص ۵۸، ح ۱۲۱.

۲. همان، ح ۱۲۲.